

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק

בג"ץ 2599/00

כבוד השופט ת' אור כבוד השופטת ד' דורנר כבוד השופט א' א' לוי	בפני:
1. יתד - עמותת הורים לילדי תסמונת דאון 2. 54 פלונים	העותרים:
נ ג ד	
1. משרד החינוך 2. שר החינוך	המשיבים:
התנגדות לצו על-תנאי	
א' בסיוון תש"ס (4.6.00); כ"ג בכסלו תשס"א (20.12.00); כ"א באייר תשס"א (14.5.01); ו' בתשרי תשס"ב (23.9.01)	תאריכי הישיבות:
עו"ד עמרי כבירי; עו"ד אורי קידר	בשם העותרים:
עו"ד דנה בריסקמן	בשם המשיבים:

פסק-דין

השופטת ד' דורנר:

השאלה המתעוררת בעתירה שלפנינו היא אם ילדים בעלי צרכים מיוחדים זכאים לחינוך מיוחד חנם במוסד או בכיתה לחינוך מיוחד בלבד, או שמא מדינה חייבת להעניק חינוך מיוחד חנם גם לילדים בעלי צרכים מיוחדים ששולבו במסגרות החינוך הרגיל על-פי החלטות רשויות החינוך.

הוראות החוק

1. בסעיף 4(א) לחוק חינוך מיוחד, תשמ"ח 1988 - (להלן: החוק, או חוק חינוך מיוחד), נקבע כי "המדינה אחראית למתן חינוך מיוחד חנם לפי חוק זה". בסעיפים 3 ו-7 לחוק נקבעו מוסדות החינוך שאליהם יופנו ילדים בעלי צרכים מיוחדים. סעיף 3 לחוק קובע:

ילד בעל צרכים מיוחדים זכאי לחינוך מיוחד חנינם במוסד לחינוך מיוחד באזור מגוריו; לא נמצא מוסד כאמור באזור מגוריו אחראית רשות החינוך המקומית למתן חינוך מיוחד לילד במוסד מתאים, קרוב ככל האפשר לאזור מגוריו, אף אם המוסד נמצא בתחום שיפוטה של רשות מקומית אחרת.

ואילו בסעיף 7 נקבע:

(א) ועדת השמה תקבע את זכאותו של ילד בעל צרכים מיוחדים לחינוך מיוחד ואת השמתו במוסד לחינוך מיוחד.
 (ב) בבואה לקבוע השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים, תעניק ועדת השמה זכות קדימה להשמתו במוסד חינוך מוכר שאינו מוסד לחינוך מיוחד.
 (ג) החליטה ועדת השמה על השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים במוסד כאמור בסעיף קטן (ב), תמליץ הועדה על טיפולים או שיעורים מיוחדים שיינתנו לו באותו מוסד.

בסעיף 1(א) לחוק הוגדרו המושגים "חינוך מיוחד", "מוסד לחינוך מיוחד", ו"מוסד לחינוך מוכר":

"חינוך מיוחד" - הוראה, לימוד וטיפול שיטתיים הניתנים לפי חוק זה לילד בעל צרכים מיוחדים, לרבות טיפולי פיזיותרפיה, ריפוי בדיבור, ריפוי בעיסוק וטיפולים בתחומי מקצועות נוספים שייקבעו ולרבות שירותים נלווים, הכל לפי צרכיו של הילד בעל הצרכים המיוחדים;
 ...
 "מוסד לחינוך מיוחד" - מוסד חינוך מוכר שניתן בו חינוך מיוחד, לרבות כזה במוסד חינוך מוכר שבה ניתן חינוך מיוחד;
 ...
 "מוסד חינוך מוכר" - כמשמעותו בחוק לימוד חובה, התש"ט1949-.

העובדות, ההליך והטענות

2. העותרים, עמותה ו-54 הורים לילדי תסמונת דאון, מבקשים כי נורה למדינה לספק חינוך מיוחד בחינם לילדים בעלי צרכים מיוחדים, שנמצאו מתאימים לשילוב במוסדות הרגילים אם יינתן לילדים הסיוע הדרוש. העותרים טוענים, כי על-פי תכליתו, חוק חינוך מיוחד מחייב את הרשויות לממן את החינוך המיוחד בכל מוסד חינוכי שבו הושם הילד על-ידיהן. שכן, על-פי ההשקפה המבוטאת בסעיף 7(ב) לחוק, המחייבת את ועדות ההשמה להעניק זכות קדימה להשמת ילדים בעלי צרכים מיוחדים במוסד חינוכי רגיל, וכן על-פי מדיניות משרד החינוך, יש לשלב גם ילדים בעלי צרכים מיוחדים, ככל שהדבר אפשרי, בחינוך הרגיל תוך מתן סיוע. העותרים הסבירו שמשרד החינוך, המעודד כאמור את השילוב, אינו מממן את ההוצאות הכרוכות בשילוב, ונטל המימון נופל על כתפי ההורים. כתוצאה מכך נאלצים הורים שאין ביכולתם לשאת בהוצאות אלה להעביר את ילדיהם שנמצאו מתאימים לשילוב בחינוך הרגיל למוסדות לחינוך מיוחד.

העותרים הפנו אותנו אל דו"ח מבקר המדינה, שבדק את מערכת החינוך המיוחד בשנת 2001, והגיע למסקנה כי חלוקת התקציב כאמור לעיל אינה ראויה. בדו"ח-חשבון מבקר המדינה מס' 52 לשנת 2001 צוין, כי פרשנות משרד החינוך את החוק, שלפיה לא קיימת זכאות לקבלת חינוך מיוחד חנים במסגרות החינוך הרגיל, משתקפת בהנחיות המשרד ובהקצאת המשאבים על-ידי. בעוד שלמסגרות החינוך המיוחד הוקצו תקציבים לפי השירותים שתלמידיהן זכאים להם, הרי שלהפעלת תכנית השילוב לא יוחדו תקציבים הנגזרים מצרכי התלמידים המשולבים. עוד נקבע בדו"ח המבקר, כי בשנים האחרונות הקצה משרד החינוך כמות שעות-שילוב שנלקחה ממערכת החינוך הרגיל, שאיננה מספקת כלל את צרכי התלמידים המשולבים, וכי מנתוני משרד החינוך אף עולה, כי רובו המכריע של תקציב האגף לחינוך מיוחד מופנה למסגרות החינוך המיוחד, ורק חלק קטן ממנו מופנה לשילוב. דו"ח מבקר המדינה מסכם וקובע, כי המשאבים המצומצמים שמקצה משרד החינוך לתכנית השילוב אינם מספקים את צרכי התלמידים המשולבים. בנסיבות אלה, נופל הנטל הכלכלי והנפשי של השילוב על כתפיהן של משפחות התלמידים, שנאלצות לממן בעצמן את השירותים החסרים. מאחר שמרבית המשפחות אינן מסוגלות לעשות זאת, נפגעת אפשרות שילובם של תלמידים רבים בעלי צרכים מיוחדים במערכות החינוך הרגיל.

על רקע זה טענו העותרים כי המדיניות של משרד החינוך פוגעת בזכות לחינוך, שהיא זכות-יסוד. לטענתם, המדיניות אף פוגעת בזכות-היסוד לשוויון, שכן, היא מפלה בין הורים שמשרד החינוך נושא בהוצאות החינוך המיוחד של ילדיהם לבין הורים הנושאים בעצמם בהוצאות חינוך אלו. כן נפגע, כך נטען, השוויון בין הילדים ששולבו בכיתות הרגילות הודות ליכולת הוריהם לשאת בהוצאות לבין הילדים שהועברו למוסד לחינוך מיוחד בשל אי-יכולת הוריהם לשאת בהוצאות, הגם שילדים אלה נמצאו מתאימים לשילוב בחינוך הרגיל.

3. בתשובתה לעתירה לא חלקה המדינה על העדיפות הפדגוגית הטמונה בשילוב ילדים בעלי צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל, ועל כך שמדיניות משרד החינוך היא לעודד את השילוב. בגדר מדיניות זאת אף מפעיל משרד החינוך החל משנת 1996 תכנית לטיפול בתלמידים בעלי צרכים מיוחדים המשולבים בחינוך הרגיל. במסגרת מדיניות זו מינה שר החינוך בשנת 2000 ועדה ציבורית, שהמליצה על שמירת העיקרון הקבוע בחוק חינוך מיוחד של הענקת זכות קדימה לשילוב במערכת החינוך הרגיל, תוך שציינה כי המשאבים שהוקצו למטרה זו עד כה לא היו מספיקים. ועדות פנים-משרדיות שמונו לצורך מימוש המלצות הוועדה הציבורית קבעו, כי יש לתגבר את מערכת החינוך הרגיל בשעות-שילוב ובכוח-אדם מיומן מתחום החינוך המיוחד, וכי יש לספק לתלמידים בחינוך הרגיל, הנזקקים לחינוך מיוחד, את השירותים המפורטים בחוק בהתאם למשאבים הקיימים בבית-הספר ובקהילה.

לטענת המדינה, למטרה זו מוקצים משאבים ניכרים, בכפיפות לאילוצי התקציב. עם זאת, עמדת המדינה בפנינו הייתה שהזכות לחינוך מיוחד חנם, הקבועה בסעיף 4 לחוק, ניתנת למימוש - כעולה מלשונן הברורה של סעיף 3 לחוק - רק במוסד לחינוך מיוחד או בכיתת חינוך מיוחד במוסד רגיל. ואילו היקף הסיוע לילדים בעלי צרכים מיוחדים שוועדות ההשמה היפנו אותם למסגרת החינוך הרגיל נתון לשיקול-דעת. המדינה טענה, כי הסיוע שוועדת השמה מוסמכת להציע מצומצם יותר מן "החינוך המיוחד" כהגדרתו הרחבה בחוק, ואף סיוע זה אין המדינה חייבת לממן מכוח סעיף 7(ב) לחוק. שכן, החלטות ועדות ההשמה הן בגדר המלצה בלבד, שמימושה מותנה בהיקף המקורות התקציביים העומדים לרשות המדינה.

הזכות לחינוך

4. הזכות לחינוך הוכרה זה מכבר כאחת מזכויותיו הבסיסיות של האדם. הזכות מעוגנת בהכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם מ-1948, אשר קובעת בסעיף 26 כי לכל אדם עומדת הזכות לחינוך, וכי החינוך יינתן חנם לפחות בשלבים הראשונים והיסודיים. האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966, שאותה אישרה מדינת ישראל בשנת 1991, מצהירה בסעיף 13 שהחינוך מיועד לפיתוחן המלא של אישיות האדם ותחושת כבודו ולחיזוק כיבוד זכויות האדם וחירויות היסוד, וקובעת כי חינוך היסוד יהיה חובה וזמין לכל בחנם. ראו כתבי אמנה 1037, כרך 31 ע' 205. הזכות לחינוך מעוגנת גם בסעיפים 28 ו-29 לאמנה בדבר זכויות הילד משנת 1989 (כתבי אמנה 1038, כרך 31 ע' 221), שאושרה אף היא על-ידי ישראל בשנת 1991.

הזכות מעוגנת גם בחוקות רבות. כך, למשל, הזכות קבועה בחוקת בלגיה (סעיף 24), בחוקת דרום-אפריקה (סעיף 29), בחוקת ספרד (סעיף 27), ובחוקת אירלנד (סעיף 42). חוקת גרמניה וחוקותיהן של מרבית מדינות ארצות-הברית קובעות את אחריותה של המדינה למתן חינוך לאזרחיה.

5. ביהדות הזכות לחינוך והחובה לחנך הן אבני-יסוד, המושרשות עמוק במקורות ההלכתיים. מסורת הלמדנות והשקידה, המאפיינת את היהדות מזה אלפי שנים, מעוגנת היטב בחיובים הלכתיים מגוונים. החינוך והלימוד נקבעו כשקולים כנגד כל המצוות כולן. המצוינים שבתלמידים הופנו לחינוך ולהוראה, והמלמדים צוו לאפשר חינוך השווה לכל נפש - לבל יופלו בני העניים. ראו רמב"ם, הלכות תלמוד תורה פרק א'. בהקשר זה נאמר בתלמוד הבבלי: "היזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה" (נדריים, פא עמוד ב).

חובת החינוך הושתה לא רק על הפרטים, אלא על הקהילה כולה. הוטל עליה לדאוג לחינוכם של כל אלו שהוריהם לא יכולים היו לדאוג להם, ולהעניק שירות חיוני זה כשהוא זמין ושווה לכל נפש. הקהילה היא גם זו אשר נשאה על גבה את תוצאות הכישלון חינוכי. וכך פסק הרמב"ם:

מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחרימין את אנשי העיר עד שמושיבין מלמדי תינוקות...
[רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ב]

6. במשפט הישראלי התוותה המדינה את היקף חובתה לדאוג לזכותם של אזרחיה לחינוך בסמוך לאחר קום המדינה, עם חקיקת חוק לימוד חובה, תש"ט1949-. החוק קובע הסדר של חינוך חובה לכל ילד וילדה עד הגיעם לגיל 15, וכן את אחריותה של המדינה לדאוג למתן חינוך כזה. לאחרונה עוגנה זכותם לחינוך של ילדים בישראל בחוק זכויות התלמיד, תשס"א2000-, שמטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד.

הזכות לחינוך אף הוכרה כזכות-יסוד על-ידי הפסיקה. וכך עמד על חשיבותה של הזכות השופט

תאודור אור:

החינוך הוא מכשיר חברתי אשר לא ניתן להפריז בחשיבותו. מדובר באחת הפונקציות החשובות ביותר של הממשלה והמדינה. החינוך הוא חיוני לקיומו של משטר דמוקרטי חופשי, חי ומתפקד. הוא מהווה יסוד הכרחי למימוש העצמי של כל אדם. הוא חיוני להצלחתו ולשגשוגו של כל פרט ופרט. הוא חיוני לקיומה של חברה, שבה חיים ופועלים אנשים המשפרים את רווחתם ותורמים, בתוך כך, לרווחתה של הקהילה כולה.
[בג"ץ 1554/95, 7715 עמותת "שוחרי גיל"ת" נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד נ(3) 2 (להלן: בג"ץ שוחרי גיל"ת), בע' 24].

הזכות לחינוך חנים אף מגשימה את עקרון השוויון, באפשרה לכל ילדה וילד - ללא התחשבות במעמד הוריהם או ביכולתם הכלכלית - לממש את היכולת והפוטנציאל הטמונים בהם, להשתלב בחברה ולהתקדם בה.

עם זאת, השאלה האם הזכות לחינוך כלולה בזכות לכבוד האדם, כמשמעותה בסעיפים 2 ו-4 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, טרם הוכרעה. אומנם, השופט אור, בבג"ץ שוחרי גילת, בע' 26, הביע דעתו כי הזכות לחינוך אינה נכללת בזכות לכבוד, אך הייתה זאת דעת-יחיד, ואילו שני השופטים האחרים העדיפו להשאיר את ההכרעה בסוגייה זו לעת מצוא. ראו שם, בע' 34.

אכן, הפליה במימוש הזכות לחינוך עשויה, אם היא נעשית על רקע השתייכות קבוצתית, להיחשב כהשפלה הפוגעת בזכות לכבוד האדם. השוו בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94, בע' 132-131. לעומת זאת, פגיעה בשוויון מטעמים פוליטיים, מינהליים או תקציביים אינה משפילה, ועל-כן, אינה פוגעת בכבוד האדם. בענייננו, ההפליה של הילדים בעלי הצרכים המיוחדים היא על רקע השתייכות קבוצתית, אך סיבותיה הן תקציביות. בנסיבות אלה, לשאלה אם ההפליה פוגעת גם בכבוד האדם יש פנים לכאן ולכאן, ואיני רואה צורך להכריע בה. שכן, לא נטען בפנינו כי יש לפסול חוק עקב פגיעתו בזכות לכבוד האדם, אלא כי יש לפרש את החוק ולהפעילו לאור הזכות לחינוך. אכן, זכות-היסוד לחינוך - יצירת החוק, המשפט הבינלאומי והפסיקה - עומדת על רגליה שלה, ללא קשר הכרחי לזכות לכבוד האדם הקבועה בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. ראו גרשון גונטובניק, "המשפט החוקתי: כיווני התפתחות שלאחר המהפכה החוקתית", עיוני משפט כב (תשנ"ט) 129, בע' 132-147.

הזכות לחינוך מיוחד

7. הזכות לחינוך מיוחד נגזרת מן הזכות לחינוך. הזכות לחינוך של ילדים בעלי צרכים מיוחדים לא תמומש אלא-אם-כן יזכו לחינוך מיוחד העונה על צרכים אלה. כך, המדינות החתומות על האמנה בדבר זכויות הילד מכירות בזכותם של ילדים שכושרם הנפשי או השכלי לקוי ליהנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקלים על השתתפותם הפעילה בחיי הקהילה. ראו סעיף 23 לאמנה. על-מנת להבטיח קיומן של זכויות אלה, קובעת האמנה בסעיף 23(2):

המדינות החברות מכירות בזכותו של ילד הלוקה בכושרו לטיפול מיוחד וידאגו, במסגרת המשאבים הזמינים, להעניק לילד ולאחראים לטיפול בו את הסיוע המבוקש המתאים למצב הילד ולתנאי קיומם של ההורים או של אנשים אחרים המטפלים בילד.

זכותם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים לחינוך התואם את צרכיהם מוכרת ברוב מדינות העולם. כך,

למשל, בארצות-הברית נקבע ב- The Individuals with Disabilities Education Act, 20 USCS §§

:1400(d)

The purposes of this title are --

(1) (A) to ensure that all children with disabilities have available to them a free appropriate public education that emphasizes special education and related services designed to meet their unique needs and prepare them for employment and independent living;

מדינות רבות גם הכירו בחשיבות שילובם של אנשים בעלי צרכים מיוחדים בכלל, וילדים בפרט, במסגרות רגילות, וקבעו בדיניהן הסדרים לשילוב כזה. כך, החוק האמריקני האמור קובע בסעיף 1412(a) את עדיפות שילובם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במערכות החינוך הרגיל:

(5) LEAST RESTRICTIVE ENVIRONMENT-

(A) [States must establish procedures to ensure] to the maximum extent appropriate, children with disabilities, including children in public or private institutions or other care facilities, are educated with children who are not disabled, and special classes, separate schooling, or other removal of children with disabilities from the regular educational environment occurs only when the nature or severity of the disability of a child is such that education in regular classes with the use of supplementary aids and services cannot be achieved satisfactorily.

ראו גם *Oberti v. Board of Education*, 995 F.2d 1204, 1216 (3d Cir. 1993); *Daniel*

.R.R. v. State Board of Education, 874 F.2d 1036, 1049 (5th Cir. 1989).

ברוח דומה נקבע בישראל בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998, בסעיף 6(א)(2), כי "מימוש זכויות ומתן שירותים לאדם עם מוגבלות ייעשו - ... במסגרת השירותים הניתנים והמיועדים לכלל הציבור, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות בנסיבות העניין...". ואילו בבג"ץ 7081/93 **בוצר נ' מועצה מקומית "מכבים-רעות"**, פ"ד נ(1) 19, נקבע כי שילוב נכים במרקם הרגיל של חיי החברה נועד להגן על כבודם של הנכים ועל חירותם, וזאת על-ידי הבטחת שוויון והשתתפות בחברה בכל תחומי החיים. על רקע זה יש לפרש גם את חוק חינוך מיוחד.

פירוש החוק

8. השאלה המתעוררת בעתירה זאת היא, כאמור, אם חוק חינוך מיוחד מזכה ילדים בעלי צרכים מיוחדים רק בחינוך מיוחד הניתן במוסדות ובכיתות נפרדים המיועדים לחינוך מיוחד, כטענת המדינה, או שהזכות משתרעת גם על חינוך מיוחד הניתן לילדים הלומדים בכיתות רגילות, כטענת העותרים.

כידוע, חזקה היא כי פירושם של דינים תואם את ערכי היסוד של השיטה. כך הוא לעניין פרשנות התואמת את עקרון השוויון. ראו, למשל, ד"נ 10/69 **בורנובסקי נ' הרבנים הראשיים לישראל**, פ"ד כה(1) 7,

בע' 35; בג"ץ 153/87 שקדיאל נ' השר לענייני דתות, פ"ד מב(2) 221, בע' 275; בג"ץ 953/87, 1/88 פורז נ' ראש עיריית תל-אביב-יפו, פ"ד מב(2) 309 (להלן: בג"ץ פורז), בע' 329-320. וכך גם לעניין פרשנות העולה בקנה אחד עם הזכות לחינוך, ובתוכה הזכות לחינוך מיוחד.

כלל פרשנות נוסף מבטאת החזקה כי קיימת התאמה בין חוקי המדינה לבין נורמות המשפט הבינלאומי שמדינת ישראל מחויבת להן. לפי חזקה זאת יתפרשו דינים, ככל שהדבר ניתן, כעולים בקנה אחד עם נורמות אלה. ראו דברי השופט משה לנדוי בע"פ 131/67 קמיאר נ' מדינת ישראל, פ"ד כב(2) 85 (להלן: ע"פ קמיאר), בע' 112. כן ראו ע"א 522/70 אלקוטוב נ' שאהין, פ"ד כה(2) 77, בע' 80; ע"פ 3112/94 אבו-חסן נ' מדינת ישראל, פ"ד נג(1) 422, בע' 430.

חזקות פרשניות אלה ניתנות לסתירה רק כאשר לשון החוק או התכלית הפרטיקולרית המפורשת שלו אינן מתיישבות עם ערכי השיטה הכללים או עם הנורמה הבינלאומית. ראו דברי השופט ברק בבג"ץ פורז, בע' 329-330, ודברי הנשיא לנדוי בע"פ קמיאר, בע' 112.

9. בענייננו, תכליתו הפרטיקולרית של חוק חינוך מיוחד היא להעניק חינוך מיוחד בחינם לכל ילד בעל צרכים מיוחדים, כדי להביא למימוש הפוטנציאל הטמון בו ולאפשר את שילובו בחברה. ראו גם דברי ההסבר להצעת חוק חינוך מיוחד, תשמ"ח 1988- (ה"ח תשמ"ח, בע' 169), המציינים כי החינוך המיוחד נועד לסייע למתחנכים בו להשתלב בחברה על-ידי מיצוי היכולת הטמונה בהם - הפיזית, השכלית והנפשית. תכלית פרטיקולרית זאת תואמת ואף מגשימה את הזכות לחינוך, את עקרון השוויון, ואת האמנות הבינלאומיות שאושרו על-ידי מדינת ישראל.

אומנם, סעיף 7 לחוק, הדן בחינוך מיוחד במסגרת מוסד חינוכי רגיל, אינו קובע במפורש כי חינוך זה ימומן על-ידי המדינה, כפי שנקבע בסעיף 3 באשר לחינוך מיוחד במוסדות ובכיתות נפרדים. עם זאת, לנוכח הזכויות לחינוך ולשוויון, המשפט הבינלאומי והתכלית הפרטיקולרית של החוק, כפי שפורטו לעיל, המסקנה המתבקשת היא כי חובת המימון על-ידי המדינה חלה גם על הסיוע הדרוש לילד בעל צרכים מיוחדים ששולב במוסד חינוכי רגיל.

הפירוש המפלה שעל-פיו פעלה המדינה עד כה מביא לתוצאה בלתי-סבירה. חוק חינוך מיוחד מתווה שתי דרכים למתן החינוך המיוחד - האחת במסגרת נפרדת של חינוך מיוחד, והשנייה במסגרת החינוך הרגיל, שבה הילדים מקבלים סיוע שהיקפו נקבע על-פי צורכיהם על-ידי ועדת השמה. אין זה מתקבל על הדעת, כי

הכנסת בחרה, באופן שרירותי, לצמצם את חובת המדינה לתת חינוך מיוחד חינוך רק לאחת משתי המסגרות שנקבעו בחוק, וכל זאת כאשר מוסכם על הכל כי במסגרת הרגילה טמון ערך מוסף של ממש לחינוך.

זאת ועוד: אילוצם של הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים לוותר על שילובם במסגרת החינוך הרגילה אך ורק בגלל קשיים כלכליים שבהם נתונים ההורים הוא חמור, ואין להשלים עימו. אילוץ כזה פוגע בלב-ליבו של השוויון המהותי, שביטוי בהסדר בדבר חינוך חינוך מתגלם לשאיפה להעניק - על-ידי חלוקת תקציבי החינוך - הזדמנות שווה לכל ילדה וילד בישראל למצות את הפוטנציאל הטמון בהם. אכן, מילדים בעלי צרכים מיוחדים, הנשלחים למסגרת של חינוך מיוחד ולא למסגרת של חינוך רגיל משיקולים תקציביים בלבד נשללת הזדמנות זו, ותוצאה מפלה כזאת אין לקבל.

10. אין לקבל את טענת המדינה, כי הסיוע על-פי סעיף 7 לחוק הוא נמוך יותר מן הסיוע המפורט בהגדרת החינוך המיוחד. ההוראה בדבר המלצה לסיוע נפרד הינה פועל יוצא מהשמת הילד בעל הצרכים המיוחדים במסגרת חינוכית רגילה, שאז על ועדת ההשמה מוטל לקבוע באופן אינדיווידואלי את סוג הסיוע שהילד זקוק לו. קביעה זו מסווגת כ"המלצה" לא משום שהמדינה משוחררת מחובתה לממן את הסיוע, אלא מן הטעם שנדרשת גמישות בביצוע ההמלצה בהתחשב בצרכים המתפתחים של הילדה או הילד המסוימים שאליהם היא מתייחסת.

הסעד

11. פירוש החוק על-פי תכליותיו מחייב את המדינה לקיימו בדרך שוויונית. מילוי חובה זו כרוך בשינוי מדיניות התקצוב, כלומר, בחלוקה שוויונית של התקציב בין המסגרות שבגידרן ניתן החינוך המיוחד. לעניין זה יש להבחין בין התקציב בעתיד, החל משנת התקציב הבאה, לבין התקציב הקיים.

לגבי העתיד, פשוט וברור כי על משרד החינוך, בסיוע משרד האוצר, מוטלת חובה להקצות את התקציב באופן שיממש את החוק, כפי שנתפרש בפסק-דין זה, על בסיס הזכות לחינוך והזכות לשוויון. באחת הפרשות, שבהן נדון התקצוב של בתי-עלמין, המצוי באחריות משרד הדתות, עמד על חובה כזאת בית-המשפט העליון מפי השופט יצחק זמיר:

כיוון שהמשרד לענייני דתות, כמו כל גוף ציבורי, מחויב על-ידי עקרון השוויון בכל אשר יעשה, עליו לקיים עיקרון זה כבר בשלב ההכנה של הצעת התקציב לשנה הבאה. בשלב זה עובדי המשרד, יחד עם עובדי משרד האוצר, יכולים לנהוג באחת משתי דרכים עיקריות: בדרך הראשונה, המשרד לענייני דתות יכול לקבוע בהצעת חוק התקציב סכום

אחד לבתי עלמין של כל הדתות, על-מנת שסכום זה יתחלק לאחר מכן על-ידי המשרד לענייני דתות בין בתי עלמין של הדתות השונות, כמובן באופן שוויוני. בדרך השנייה, המשרד לענייני דתות יכול להקצות בהצעת חוק התקציב סכומים שונים לבתי עלמין לפי הדתות השונות, לכל דת סכום מסוים.

[בג"ץ 1113/99 **עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' השר לענייני דתות**, פ"ד נד(2) 164 (להלן: בג"ץ **עדאלה**), בע' 182]

בדומה לכך, על המדינה בענייננו להקצות את תקציב השנה הבאה באופן שיממש בדרך שוויונית את הזכות לחינוך של ילדים בעלי צרכים מיוחדים, בין באמצעות הקצאת סכום אחד עבור הוצאות החינוך שלהם, שיתחלק בהמשך באופן שוויוני, ובין באמצעות הקצאה נפרדת, בגוף הצעת חוק התקציב, של סכומים עבור חינוך של ילדים כאלה במוסדות לחינוך מיוחד ובבתי-ספר רגילים.

ומה באשר לשנה זאת? ככלל, הסעד הראוי כנגד הפרת זכויות האדם הוא חיוב הרשויות בהגשמה מיידית שלהם, גם אם הדבר כרוך בשינוי מבנה התקציב. כך פסק בית-משפט זה בבג"ץ **עדאלה הנ"ל** לעניין תקצוב בתי-עלמין. שם כתב השופט זמיר בע' 185-186:

אכן, ייתכן שהמשרד לענייני דתות כבר החליט כיצד להקצות את הסכום שנקבע בתקציב המשרד לבתי עלמין בשנה זאת; ייתכן שהוא כבר הודיע על כך לגופים שאמורים לקבל את הכסף, ואלה ודאי נערכו לפעול השנה בהתאם להודעה וייתכן גם שהוא כבר העביר חלק מן הכסף לגופים אלה. עם זאת, ועל אף קושי אפשרי, עדיין המשרד יכול וצריך להיערך, בשלב זה של השנה, באופן שיקיים את השוויון בין בתי העלמין, גם אם הדבר כרוך בטרחה מינהלית ואפילו אם הוא כרוך בתוספת תקציב לבתי עלמין. אם אכן יש צורך בתוספת תקציב, יהיה על המשרד לענייני דתות לפעול (בסיוע משרד האוצר, אם הסיוע יידרש) כדי להשיג את התוספת הנדרשת באמצעות חיסכון בסעיפי תקציב אחרים של המשרד או מתוך סעיף הרזרבה של המשרד או בדרך אחרת.

כך ככלל. אלא שבמקרה זה אין זה ראוי כי נוציא צו נוקשה שיתייחס כבר לשנת התקציב הנוכחית. זאת לאור החשש, שעקב הקשיים הכלכליים שבהם נתונה המדינה בימים אלה תפגע חלוקה מחודשת של התקציב בילדים בעלי צרכים מיוחדים המתחנכים במוסדות לחינוך מיוחד. ילדים אלה הינם, במקרים רבים, במצב קשה מזה של הילדים שניתן להפנותם למוסדות חינוך רגילים, ואין זה ראוי כי מימוש זכויותיהם של האחרונים ייעשה על חשבון הראשונים. עם זאת, על המדינה, ככל שהדבר אפשרי, ולו באופן חלקי, לדאוג לתקצוב חינוכם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במוסדות חינוך רגילים כבר כעת.

אני מציעה איפוא לקבל את העתירה במובן זה שיוצהר כי המדינה אינה מקיימת את חובתה על-פי החוק למתן חינוך מיוחד חינוך לילדים שהושמו במוסדות החינוך הרגילים, כי עליה להיערך במהירות האפשרית

לקיום דרישות החוק, וכי עליה לקיים דרישות אלה, כמפורט בפסק-הדין, לכל המאוחר במסגרת ההכנה של הצעת התקציב של השנה הבאה והחל משנת התקציב הבאה, הכל במגבלה הקבועה בסעיף 7(ה) לחוק. כן אני מציעה כי המדינה תישא בהוצאות העותרים בסך 15,000 ש"ח.

שׁוֹפֵט

השופט א' א' לוי:

אני מסכים.

שׁוֹפֵט

השופט ת' אור:

1. העותרים סובלים מתסמונת דאון, ובתור שכאלה נדרשים להם טיפולים והדרכה מיוחדים במסגרת לימודיהם. ככל ילד בגיל לימוד חובה, זכאי כל אחד מהם לחינוך חינם מכוח סעיף 6 לחוק לימוד חובה, תש"ט1949-. ענייננו בשאלה, אם הם זכאים לקבל חינם גם "חינוך מיוחד" במסגרת לימודיהם בבית ספר רגיל. לטענת העותרים, עומדת להם זכות כזו מכוח החוק. טענת המדינה היא, שהחוק מעניק זכות לחינוך מיוחד חינם, במגבלות הנזכרות בו, רק לילדים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים במוסד לחינוך מיוחד ולא לכאלה הלומדים במסגרת לימודים רגילה.

כמו חברתי השופט דורנר, גם אני סבור שהמדינה חייבת להעניק חינוך מיוחד חינם (במגבלה שקובע החוק כאמור בפסקה 10 להלן) גם לילדים בעלי צרכים מיוחדים ששולבו במסגרת רגילה של מוסד חינוך מוכר (להלן: **ילדים משולבים**), ולא רק לילדים בעלי צרכים מיוחדים אשר שולבו במוסד לחינוך מיוחד. מסקנה זו מתבקשת, לדעתי, מלשון של הוראות חוק חינוך מיוחד, התשמ"ח1988- (להלן: **החוק**).

2. החוק עוסק בילדים בעלי צרכים מיוחדים ובמתן חינוך מיוחד להם. הגדרתו של "ילד בעל צרכים מיוחדים", כאמור בסעיף 1(א) בחוק, היא כדלקמן:

"**ילד בעל צרכים מיוחדים**" - אדם בגיל שלוש עד עשרים ואחת שמחמת התפתחות לקויה של כשרו הגופני, השכלי, הנפשי או ההתנהגותי מוגבלת יכלתו להתנהגות מסתגלת והוא נזקק לחינוך מיוחד".

"חינוך מיוחד", שלו נזקק ילד בעל צרכים מיוחדים, מוגדר בסעיף 1(א) בחוק כך:

"**חינוך מיוחד** - הוראה, לימוד וטיפול שיטתיים הניתנים לפי חוק זה לילד בעל צרכים מיוחדים, לרבות טיפולי פיזיותרפיה, ריפוי בדיבור, ריפוי בעיסוק וטיפולים בתחומי מקצועות נוספים שייקבעו ולרבות שירותים נלווים, הכל לפי צרכיו של הילד בעל הצרכים המיוחדים".

על פי העולה משתי הגדרות אלה, ילד בעל צרכים מיוחדים אינו רק כזה המקבל חינוך מיוחד במסגרת מוסד לחינוך מיוחד, אלא גם ילד המשולב במוסד חינוך מוכר רגיל.

3. על פי הוראות החוק, ילד בעל צרכים מיוחדים עשוי להיות מופנה על ידי רשויות החינוך המוסמכות לשם קבלת החינוך המיוחד לו הוא זקוק לאחד משני סוגי מוסדות. האחד הוא מוסד לחינוך מיוחד, המוגדר בסעיף 1(א) בחוק כ"**מוסד חינוך מוכר שניתן בו חינוך מיוחד, לרבות כיתה במוסד חינוך מוכר שבה ניתן חינוך מיוחד**"; השני הוא מוסד חינוך מוכר שאינו מוסד לחינוך מיוחד, בו משתלב הילד בכיתה לימוד רגילה, כלומר - כיתות המיועדות גם לילדים משולבים, בהם עוסקת עתירה זו. הסמכות להפנותו, אם לכאן ואם לכאן, נתונה בידיהן של ועדות השמה. ועדות אלה הוקמו על פי הוראות החוק, אשר קבע את דרכי מינוי, הרכבן וסמכויותיהן (סעיפים 5-13 לחוק). על פי החוק הוקמה גם ועדת ערר אליה ניתן לערער על החלטות ועדות ההשמה. לאחרונה נוספה לחוק הוראת סעיף 7(א1), המאפשרת השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים במוסד לחינוך מיוחד אף ללא הפנייה מצד ועדת ההשמה (ר' חוק חינוך מיוחד (תיקון מס' 6), התשס"ב-2002, אשר התקבל בכנסת ביום 15.7.2002). באופן דומה, קיימת אפשרות להפנייתו של ילד בעל צרכים מיוחדים לכיתה לימוד רגילה (כילד משולב) אף ללא השמתו על ידי ועדת ההשמה. אך דרך המלך, אותה מתווה החוק בנוסחו כיום, הינה השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים באחד משני המוסדות האמורים על ידי ועדת ההשמה.

4. במסגרת השיקולים שעל ועדת ההשמה לשקול בבואה להכריע באיזה סוג מוסד חינוכי ילמד הילד בעל הצרכים המיוחדים, מתווה החוק בסעיף 7(ב) את מדיניות ההשמה המומלצת לוועדות ההשמה, בקובעו:

"בבואה לקבוע השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים, תעניק ועדת השמה זכות קדימה להשמתו במוסד חינוך מוכר שאינו מוסד לחינוך מיוחד".

המלצה זו מקורה בטובתו של הילד בעל הצרכים המיוחדים, שאם יכול הוא ומסוגל להשתלב במסגרת לימודים רגילה, רצוי הדבר מבחינתו. זוהי עמדתם המוצהרת של גורמים חינוכיים, של משרד החינוך ושל ועדה מיוחדת שהוקמה על ידי שר החינוך והמליצה את המלצותיה (ועדת מרגלית). המלצה זו אף תואמת את מטרות המוצהרת של החוק להוביל, ככל שניתן, לשילובם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים בחברה. מטרה זו מוגדרת בסעיף 2 בחוק, הקובע כך:

2" מטרת החינוך המיוחד היא לקדם ולפתח את כישוריו ויכולתו של הילד בעל הצרכים המיוחדים, לתקן ולשפר את תפקודו הגופני, השכלי, הנפשי וההתנהגותי, להקנות לו ידע, מיומנות והרגלים ולסגל לו התנהגות מקובלת בחברה, במטרה להקל על שילובו בה ובמעגל העבודה".

אך מה שראוי להדגשה בסעיף 7(ב), וזה החשוב לענייננו, הוא, שהחוק רואה גם באותם ילדים המופנים למסגרת חינוך רגילה על ידי ועדת ההשמה "ילדים בעלי צרכים מיוחדים", כלומר כאלה הנזקקים ל"חינוך מיוחד" כמובנו בחוק, דהיינו הנזקקים להוראה ולימוד שיטתיים אשר ניתנים להם לפי החוק, לפי צרכיהם, כהגדרת "חינוך מיוחד" בחוק.

5. המסקנה העולה מכל האמור לעיל היא, שהן השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים במוסד לחינוך מיוחד, והן שילובו של ילד בעל צרכים מיוחדים במוסד חינוך רגיל, כילד משולב, מוסדרים בחוק, וכי "החינוך המיוחד" ניתן, על פי החוק, הן לילד משולב והן לילד בעל צרכים מיוחדים, הלומד במוסד לחינוך מיוחד.

6. על רקע זה יש לקרוא את סעיף 4(א) בחוק, הקובע כי "**המדינה אחראית למתן חינוך מיוחד חנם לפי חוק זה**". את הסעיף יש לפרש כך, שעל פיו חינוך מיוחד, כמובנו בחוק, יינתן חנם, והאחראית לכך היא המדינה. כאמור לעיל, "חינוך מיוחד" כמובנו בחוק פירושו חינוך מיוחד הניתן לילדים בעלי צרכים מיוחדים - בין אם במוסד לחינוך מיוחד ובין אם במוסד לחינוך רגיל. המונח "**לפי חוק זה**", המופיע בסיפא לסעיף 4(א), מפנה את פרשן החוק, ראשית, להגדרות המופיעות בסעיף 1(א) בחוק, אשר כפי שראינו מייעדות חינוך מיוחד **לכל** ילד בעל צרכים מיוחדים; ושנית, הוא מפנה להסדרים הקיימים בחוק ביחס לדרך נתינת החינוך המיוחד, בהם אדון בהמשך. יש לציין, כי הוראת סעיף 4(א) באה בנוסף להוראת סעיף 3 בחוק, המעגנת את זכותו של ילד בעל צרכים מיוחדים הלומד במוסד לחינוך מיוחד לקבל חינוך חנם באותו מוסד, שיימצא, ככל האפשר, בקרבת מקום מגוריו.

פירוש זה של סעיף 4(א) עדיף על הפירוש כאילו הסעיף אינו בא לקבוע את החובה למתן חינוך מיוחד חינוך **לכל**, אלא מטרתו רק לקבוע את האחראי למימון החינוך המיוחד, שניתן חינוך לפי סעיף 3 בחוק ללומדים במוסד לחינוך מיוחד. הפירוש לפיו סעיף 4(א) בא להקנות חינוך מיוחד חינוך לכלל הילדים בעלי צרכים מיוחדים עדיף, משום שהוא עולה בקנה אחד עם אותם עקרונות פרשניים עליהם עמדה חברתי, השופטת דורנר, ובעיקר העיקרון על פיו יש לפרש הוראת חוק ככל האפשר כך שלא תפלה בין שווים. עמד על כך השופט ברק, באחת הפרשות:

"עקרון היסוד, המשמש מטרה חקיקתית לכל פעולות הגוף המחוקק, הוא העיקרון של שוויון הכל בפני החוק ... על כן יש להניח ולפרש דברי חקיקה, כבאים להגשים מטרה זו ולא לסתור אותה" (בג"צ 507/81 אבו חצירא נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד לה(4) 561, 585).

כך אף בענייננו: פירושו של סעיף 4(א) כאילו הוא בא להסדיר חינוך מיוחד חינוך לכלל הילדים בעלי הצרכים המיוחדים תואם את עקרון השוויון, והוא תואם אף את מטרת החינוך המיוחד, המוגדרת בחוק עצמו. לפיכך פירוש זה הוא הפירוש הראוי והנכון לסעיף.

7. אין להתכחש לכך, כי ההסדרים הקיימים בחוק ביחס לשני מסלולי החינוך המיוחד אינם מפורטים באותה מידה. ביחס לחינוך המיוחד הניתן בבתי ספר לחינוך מיוחד קיים בחוק הסדר מקיף למדי, בייחוד בפרק ד' בחוק, שכותרתו "**הלימודים במוסד לחינוך מיוחד**". לעומת זאת, ההסדר ביחס ללימודים לילדים משולבים מצומצם למדי. אך הגדרת "החינוך המיוחד", המופיעה כאמור בסעיף 1(א) בחוק, מבהירה שחינוך מיוחד צריך להיות מותאם לצרכיו של כל ילד, וכך אף ביחס לילד משולב. ההגדרה האמורה אף מונה סוגי טיפולים, הכלולים בתנאי החינוך המיוחד, הניתן לכל ילד בעל צרכים מיוחדים. מעבר לכך, סעיף 7(ג) מורה לועדת ההשמה כך:

"החליטה ועדת השמה על השמתו של ילד בעל צרכים מיוחדים במוסד כאמור בסעיף קטן (ב), תמליץ הועדה על טיפולים או שיעורים מיוחדים שיינתנו לו באותו מוסד".

כלומר, החוק מסדיר אף הליך של המלצה מצד וועדת ההשמה ביחס לטיפולים שיוענקו לילד משולב. הסדר זה, הקיים בחוק, הינו חלקי ביותר, ואינו מסדיר את המנגנונים המרכזיים לאפיון תוכנית הלימודים לילדים המשולבים. בפועל, על פי המצב כיום, מוסדות החינוך הרגילים בהם לומדים ילדים בעלי צרכים מיוחדים צריכים להתאים את תוכנית הלימודים לצרכיהם של ילדים אלה.

מצב זה, בו אין הסדר בחוק בדבר בניית תוכנית לימודים לילדים משולבים, אינו רצוי. בעיה זו ידועה אף למחוקק, ובימים אלה נעשים צעדים לקראת חקיקתו של תיקון לחוק, שיוסיף לו פרק שלם המסדיר את בניית תוכנית הלימודים לילדים משולבים. בדצמבר 2001 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק חינוך מיוחד (תיקון מס' 6) (שילוב ילדים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות רגילות), התשס"ב-2001 (ה"ח 167) (להלן: **הצעת החוק**). הצעת החוק מבקשת להוסיף לחוק, בין היתר, את פרק ד'1, שכותרתו "**שילוב ילד בעל צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל**". סעיף 20ב בהצעה מציין כך:

"ילד משולב יהיה זכאי, במסגרת לימודיו במוסד רגיל, לתוספת של הוראה ולימוד שיטתיים ולשירותים מיוחדים לפי חוק זה; לענין זה "שירותים מיוחדים" - עזרים מסייעים, שירותים פסיכולוגיים, שירותים פארא-רפואיים וכל שירות אחר שהשר קבע בצו...".

יתר סעיפי הצעת החוק עוסקים אף הם בדרכים להפעלת תוכנית השילוב של ילדים משולבים בבתי ספר רגילים. בכך באה הצעת החוק לתקן את החוק ולהשלים בו את החסר. אך יודגש, כי אין בכך כדי להשפיע על סוגיית החינוך המיוחד חינוך, המובטחת גם כיום לילדים משולבים, באמצעות סעיף 4(א) בחוק.

8. המדינה סומכת טענותיה נגד פירוש כאמור של סעיף 4(א) בחוק בעיקר על הוראת סעיף 7(ג) בחוק, שהובא לעיל. לטענת המדינה, העובדה שוועדת ההשמה יכולה רק להמליץ על טיפולים או שיעורים שיינתנו לילד המשולב, מעידה שאין זו זכותו של הילד המשולב לקבל טיפולים ושיעורים כאלה במסגרת המוסד הרגיל בו ילמד.

כמו חברתי השופטת דורנר, נראה לי שיש ליתן פירוש אחר להוראה זו. הוראה זו אין בה להכריע בשאלה האם אותם טיפולים ושיעורים הנדרשים לילדים משולבים יינתנו להם חינוך. בכך, כאמור, עוסק סעיף 4(א) בחוק. הוראת סעיף 7(ג) באה אך כדי להטיל על ועדת ההשמה את החובה לפרט את שנראה לה כצרכיו של הילד. נוכח העובדה שוועדת ההשמה בדקה ובחנה את מצבו של הילד לעניין השמתו, והיא שראתה להפנותו לכיתה במסגרת חינוך רגיל, אך טבעי הוא שישטל עליה, בהכירה את נסיבותיו המיוחדות של הילד הנדון, להאיר את עיני המוסד אליו מופנה הילד על דבר צרכיו המיוחדים. אך אין בעובדה שעסקינן בהמלצה בלבד, לעניין השיעורים והטיפולים, כדי לגרוע מזכותו של הילד המשולב לקבל חינוך את "החינוך המיוחד", כהגדרתו בחוק, התואם את מצבו. זכות זו לחינוך מיוחד חינוך מוקנית לו מכוח סעיפים אחרים בחוק, והיא אינה נגרעת לא על ידי עצם השמתו במוסד לחינוך רגיל ולא בשל כך שדבר ועדת ההשמה בנושא החינוך המיוחד הנדרש לו הוא בגדר המלצה בלבד.

9. ראוי להוסיף, שבתגובתם לעתירה מציינים המשיבים, כי הם מכירים בחשיבות שילובם של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות חינוכיות רגילות. המשיבים אף מציינים, שמשרד החינוך עושה מאמצים להשתמש במשאבים הקיימים ברשותו לשם קידום ענינם של ילדים משולבים. כאמור בתצהיר התשובה של המשיבים:

"קיימת הנחיה למחנך הכיתה ולמורה המקצועי לבנות לנהנים מתוכנית השילוב תוכנית חינוכית יחידנית המביאה בחשבון את הקשיים הלימודיים הספציפיים של כל תלמיד.

עקרון השוויון מחייב מתן הכלים המתאימים לשילוב ילדים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות החינוך הרגיל. עקרון השוויון מתייחס הן להשוואת מצבם של הילדים בעלי הצרכים המיוחדים במסגרות החינוך הרגיל לילדים בעלי הצרכים המיוחדים במסגרות החינוך המיוחד, והן למתן שוויון הזדמנויות לילדים בעלי צרכים מיוחדים לעומת הילדים ללא צרכים מיוחדים.

דבר זה אף עולה מעקרון השילוב הבא לידי ביטוי בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח 1998-, אשר מגמתו היא העדפת שילובם של אדם עם מוגבלות בחברה במסגרת השירותים הניתנים לכלל הציבור" (סעיפים 31-33 לתצהיר).

ראיתי להזכיר עובדה זו, על מנת להבהיר שגם לפני פסק דין זה, משרד החינוך לא התעלם מצורכיהם של הילדים המשולבים, ועשה מאמצים למצוא מקורות לצורך מימונם. אך עתה מובהר, כי מוטלת עליו חובה מכוח החוק לממן חינוך מיוחד חינוך לכלל הילדים בעלי הצרכים המיוחדים. כל זאת, במגבלה שקובע החוק, בה אדון להלן.

10. המשמעות התקציבית הכרוכה בביצוע החוק לא נסתרה מעיני המחוקק. סעיף 7(ה) בחוק עוסק בבעיה זו, וקובע מנגנון של "תקציב מתרחב" לטובת החינוך המיוחד. סעיף זה קובע כך:

"[שר] החינוך, בהסכמת שר האוצר, יקבע לכל שנת לימודים את התקציב להרחבת מספר הזכאים לחינוך מיוחד; [שר] החינוך יקבע לכל ועדת השמה את מספר הזכאים שהיא רשאית לאשר בכל שנת לימודים, על פי כללים שיבטיחו שסך עלות החינוך המיוחד לכל הזכאים החדשים לא יעלה על התקציב שייקבע כאמור לאותה שנה".

קיומו של מנגנון "התקצוב המתרחב" מצביע על בעיה ממשית הניצבת לפתחם של העוסקים בחינוך המיוחד: כמות המשאבים הקיימת העומדת לרשותם אינה מאפשרת מתן חינוך מיוחד כנדרש לכל הילדים בעלי הצרכים המיוחדים. לכן, נדרשים השרים הנזכרים בסעיף לקבוע מדי שנה את מספר הזכאים לחינוך מיוחד. עתה, יהא על השרים לכלול במנגנון "התקציב המתרחב" האמור אף את הילדים המשולבים, וזאת, כאמור

בפסק דינה של חברתי, השופטת דורנר, כבר משנת התקציב הבאה. עניין זה מצדיק ומחייב, כמובן, שהגורמים האחראים לכך ידאגו להקצאה של משאבים נוספים למסגרת החינוך המיוחד.

על סמך כל האמור לעיל, אני מצטרף לפסק דינה של חברתי, השופטת דורנר.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק-דינה של השופטת דורנר.

ניתן היום, ו' באלול תשס"ב (14.8.02).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

העתק מתאים למקור L12.00025990
 נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח.
 רשם
 בבית המשפט העליון פועל מרכז מידע, טל' 02-6750444
 בית המשפט פתוח להערות והצעות: pniot@supreme.court.gov.il
 לבתי המשפט אתר באינטרנט: www.court.gov.il